

Oponentský posudek:

Alena Pilná, *Obrazy v inventářích netolických měšťanů v 18. století* (bakalářská práce), Ústav estetiky a dějin umění FF JU, České Budějovice 2015, 47 s., 5 obr.

Ve své práci si Alena Pilná stanovila za cíl prozkoumat obrazy v domácnostech poddanského města Netolic v 18. století. Na základě podrobného studia pozůstalostních inventářů ji zajímal druh obrazů, jejich umístění v místnostech, počet a ikonografie. Alena Pilná se také ptá, „*zda je možné hledat nějakou souvislost mezi majetností měšťanů a vlastnictvím obrazů či jiných výtvarných předmětů*“ (s. 7-8). Zásadním přínosem slečny Pilné je zaměření na prostředí menšího poddanského města.

Práce je přehledně rozdělena. Na úvod navazuje hodnocení literatury, podané se spolehlivou znalostí relevantních historických a kulturně historických prací. Se samozřejmostí dobře školené historičky Alena Pilná představuje problematiku výchozích pramenů, jimiž je soubor pozůstalostních inventářů z poddanského města Netolic v 18. století. Snad jen tvrzení, že jde o „*soupisy všech pozůstalých věcí po zemřelé osobě*“ (s. 13) může být zavádějící. Jak autorka dobře ví, do inventářů nepronikly bezcenné věci z majetku nebožtíka. Formulaci slečny Pilné však vnímám spíš jako pochopitelné a akceptovatelné zjednodušení, než jako zavádějící nepřesnost. Za jádro práce sama autorka označuje „*praktický výzkum pozůstalostní[ch] inventářů a jejich vyhodnocení a kategorizaci zjištěných informací*“ (s. 8), na které navazuje závěr a vhodně vybrané obrazové přílohy.

Erudovaná práce se suverénně zvládnutými prameny vede k očekávání hlubší interpretace. Přístup autorky však vzbuzuje řadu otázek. Předně, nepoučenému čtenáři mohou být nesrozumitelné pojmy „*výtvarná kultura*“ (s. 10 aj.), resp. „*kulturní úroveň*“, jež autorka používá samozřejmě, leč nereflektovaně. Co si slečna Pilná představuje pod pojmem „*obrazárna*“ (s. 18 aj.)? Jakým způsobem se mohli netoličtí měšťané seznámit s příklady vrchnostenských a panovnických obrazáren, které Alena Pilná označuje v návaznosti na Zdeňka Hojdu za jejich vzory (s. 18)? Pokud Pilná mluví o topografii města a o tom, že se obrazy vyskytovaly zhruba ve dvou třetinách zkoumaných testamentů, proč se nepokusí o prolnutí těchto informací a nesestaví topografii domácností vybavených obrazy (s. 15–16)? Bylo by možné vysledovat nějaké soustředění domácností s obrazy, například kolem náměstí, nebo byly domácnosti s obrazy rozptýleny rovnoměrně? O čem by ten či onen případ svědčil? Stejně tak by bylo žádoucí sledovat případné vazby mezi obrazy a profesí nebožtíka (jen v náznaku na s. 27). Připomenu případ hlubockého lesního správce Řehoře Jeřábka (†1713), v jehož pozůstalosti byl vedle grafik a obrazů P. Marie Klatovské a P. Marie Svatohorské a sv. Barbory (v dolní světlici), resp. sv. Jana Nepomuckého, Barbory, Madony, Bolestné P. Marie a výjevu Ecce Homo také obraz sv. Eustacha (v horní světlici), odkazující k jeho původní myslivecké profesi.¹ Bylo by možné podobné vztahy sledovat i v Netolicích?

Obdobné otázky vzbuzuje text i na dalších místech: jak si slečna Pilná vysvětluje, že v nejpočetnější netolické „obrazárně“ Tomáše Kaňky bylo 51 obrazů, zatímco v domácnosti Martina Nusbauma byl jen jeden výjev (s. 19)? Co počty obrazů v jednotlivých domácnostech odráží, a opět – bylo by možné sestavit z tohoto hlediska mapu sociálního prostoru města Netolic? Osvěžující náznak takového pohledu na s. 36–37 by si zasloužil rozpracovat. Právě takto kvalitativně postavené otázky bych od autorky očekával místo spíše popisného statistického pohledu. Statistické východisko zpracování získaných informací je jistě zcela relevantní. Získané poznatky by si však po mém soudu zasloužily hlubší interpretaci. Jeden příklad za všechny: konstatování průměrného počtu obrazů na domácnost (10 obrazů, s. 20) je jistě zajímavé, ale samo o sobě nicneříkající. Když už Alena Pilná zvolila za své východisko statistiku, proč se nepustila do srovnání s dobře prozkoumaným prostředím velkých měst? Pokud Jiří Pešek doložil v pražských domácnostech významné soubory portrétů, proč se Pilná nezamyslí nad důvodem absence podobizen v Netolicích (s. 11)? Lze v Netolicích sledovat podobné posuny námětů, jaké zachycuje v Praze Zdeněk Hojda (s. 11)? Právě z takových srovnávacích pohledů by po mém soudu vyplynula interpretace (jakkoliv by výsledky komparace mohly být na první pohled triviální). Podobně se lze tázat i po vztahu topografie domu a jeho výzdoby – proč byly

¹ Pozůstalostní inventář Řehoře Jeřábka, 1713, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 5 AE 7a/1.

obrazy v těch a ne jiných místnostech (s. 20–21)? Jak si Alena Pilná představuje „papírové obrázky“ a proč byly nejlevnější (s. 23) – uvědomuje si autorka, co bylo „kopie milostných obrazů“ z významných poutních míst (s. 31 an, pojem „grafika“ autorka v textu práce ani jednou ve vztahu ke zkoumanému materiálu nepoužije, na rozdíl od Jiřího Peška v citované studii)? Kde a jakým způsobem mohli měšťané obrazy nabývat (dopracování by si zasloužily zmínky o poutích, s. 31 an)? Byl v Netolicích činný malíř, který by je mohl dodávat (i s přihlédnutím k relativně velkému počtu pláten)?² Co si autorka představuje pod pojmem „za sklem“, stereotypně se vyskytujícím v inventářích, a jak vnímá samotný pojem „obraz“? Znamenal totéž, co pod ním intuitivně rozumíme dnes, nebo měl širší významové pole?

Kromě těchto otázek lze upozornit na dílčí nepřesnosti. Alena Pilná zaměňuje nejstarší netolickou svatyni, raně středověký kostel sv. Jana Křtitele na někdejší přemyslovském hradišti, za stavbu nepomucenského zasvěcení (s. 17). Autorka se přitom opírá o Sedláčkův a Marešův soupis památek, který patrocinium uvádí jen jako svatojánské, nejnovější výzkumy objektu jí unikly.³ Záměna vede Alenu Pilnou k nepřesné interpretaci důvodů popularity světcových výjevů v netolických domácnostech (s. 55). Ke kostelu sv. Jana Křtitele se pochopitelně nepomucenské poutě nekonaly. Pilná naopak opomíjí jinou památku, která mohla být cílem procesí, totiž nepomucenskou statui na náměstí (svěcena 1738). Lze sledovat souvislost stavby kaple Archanděla Michaela při svatováclavském kostele (1592, 1729 rozsáhlá úprava) s ojedinělým výskytem jeho obrazu (s. 24, 36)? Pokud autorka uvažuje o možné souvislosti svatoanenských výjevů s poutí (s. 26), jde jistě správným směrem – která poutní místa či svatyně mohly být poutním cílem (např. kostel sv. Anny ve Fefrech, dnešním Libínském Sedle u Prachatic)?

Jazyk práce prozrazuje zkušenosti vypsané autorky, jen nadužívání trpného rodu působí dojmem snahy po „objektivizaci“ výpovědi (za všechny příklady jeden úryvek: „V rámci vytvoření této práce muselo být podrobena několik desítek pozůstalostních inventářů detailnímu studiu, které mělo za úkol odhalit zápisy týkající se výskytu obrazů v měšťanském prostředí [...]. Záměrně byl zvolen soubor archiválií, který byl již předtím prostudován. Díky tomu bylo zjištěno, že inventáře obsahují značné množství požadovaných zápisů. Výsledky byly podrobena detailnímu zkoumání. Prvním aspektem, který byl zkoumán, byl výskyt obrazů [...]. Bylo zjištěno, že [...]. V rámci jednoho domu bylo zjišťováno, kde se obrazy vyskytovaly.“, s. 38). Po mém soudu není nutné „stydět“ se za vlastní práci. Pasivum je jistě možné pro obohacení stylistiky použít, text Aleny Pilné je však pasivními tvary přímo přetížen. Vzhledem k jejímu dosavadnímu školení tento specifický způsob psaní samozřejmě chápu. Alespoň občasným užitím aktiva v podobných pasážích by autorka jazyk práce vhodně obohatila a navíc by žádoucím způsobem pozvala čtenáře do své dílny. Ojedinělé chyby („obrazy se objevovali“, s. 23, „blížeji“, s. 28) beru spíš jako přehlédnutí při korekturách.

Závěrem je třeba zdůraznit, že Alena Pilná shromáždila soustředěným badatelským výkonem (výzkum 11 kartin pozůstalostí!) pozoruhodné množství poznatků, které zásadně prohlubují poznání myšlenkového světa a intelektuálního obzoru měšťanů Netolic v 18. století – zajímavý je třeba fakt, že se v netolických domácnostech neobjevila jinde v jižních Čechách populární P. Marie Kájovská (ze sousedního eggenberského/schwarzenberského panství Český Krumlov – proč se nad tím Pilná nezamyslela?). Z mého hlediska však zůstala ve svém úsilí na třech čtvrtinách cesty: po archivním „Sitzfleisch“ a statistickém vyhodnocení bych uvítal, aby si položila precizněji formulované otázky. Přesto práci jednoznačně **doporučuji k obhajobě**, vzhledem ke vzneseným připomínkám však nemohu navrhnout lepší hodnocení, než **velmi dobře**.

V Českých Budějovicích, 16. května 2015

Jan Ivanega

² Vzpomeňme na píseckou malířskou dynastii Lochmannů. Ivo Kořán, *Lochmannové, Pět generací písecké malířské rodiny a tradice českého malířství od baroka k obrození*, Písek 2005.

³ Jaromír Beneš a kol., *Výzkum hradiště na Jáně v Netolicích v krajinných, antropologických, genetických a artefaktuálních souvislostech. Zpráva za sezónu 2011, Archeologické výzkumy v jižních Čechách XXV, 2012, s. 265–277.* – Jan Ivanega, *Barokní přestavba kostela sv. Jana Křtitele v Netolicích a její význam pro archeologii, Archeologické výzkumy v jižních Čechách XXVI, 2013, s. 297–303.*